

Dijital çağın çocukları sanal

TEHLİKELİ OYUN

Eskiden sokakta oyun oynayan çocuklar artık sanal dünyada kendilerine oyun bahçeleri kuruyor. Bu dünya öğretici olduğu kadar riskleri de barındırıyor. Tanımadığı insanlarla yazışan, konuşan çocuklar tehdit, taciz ve zorbalıkla karşıya. Kendini bir abi olarak tanıtan adam, sonunda çocuğa cinsel içerikli mesajlar yazıyor

Çevrimiçi oyunlarda yaşanan riskleri çocuklar anlatıyor:

KONU YA şahsi bir örnekle başlamak istiyorum. Yedi yaşındaki oğlum Emre, 10 yaşındaki bir kız arkadaşıyla basit bir çevrimiçi oyun oynuyordu. Yani oyunda kendileri gibi çocuk olduğunu düşündükleri kişilerle yazışıyorlardı. Birden ekranlarına düşen "Do you want sex?" yazısı onlar arasında bir hareketlenmeye yol açtı ama bunun ne denli tehlikeli olabileceğini düşünemediler... "Kimden geliyor

sonat.bahar@sabah.com.tr

kurallara aykırı olmasına rağmen yaşlarını yüksek göstererek üye oluyor. Çocuklar, interneti güvenli kullanma yeteneklerine ve kişisel bilgilerin gizliliği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarından bu sistemlerin ayarlarını kendileri ile ilgili pek çok bilgiye ulaşılabilir şekilde bırakıyorlar. Sokağa çıkan çocuğumuza yabancılarla konuşmaması, çantasına dikkat etmesi, karşıdan karşıya geçerken

KÜFÜR OLMAZSA OLMAZ

Erkek (12 yaşında, İstanbul):

Genelde biz erkekler strateji oyunları oynuyoruz. Oyunlarımızda klanlar var. Klanlardaki insanlar birbiriyle oyunda tanışıyor. Ve numaralarımızı, isimlerimizi birbirimize söylüyoruz. Bazen Skype üzerinden de görüntülü ve yazılı yazışıyoruz. Zaman zaman klandaki kişilerle arkadaş olup, dışarda sosyalleştiğimiz oluyor. Bazen sıkıntılar ve kavgalar çıkıyor. Küfür zaten olmazsa

BENDEN FOTOĞRAF İSTEDİ

Erkek (14 yaşında, İstanbul):

Oyunda bir klanımız vardı. Orada bir ağabeyle arkadaş oldum. Çok iyiydi aramız. Bir yıla yakın Facebook'ta, oyunlarda arkadaş olduk. Sonra benden uygunsuz fotoğraflar istemeye başladı, korktum, bağlantımı kestim.

KIZLA SEVGİLİ OLDUM!

Erkek (12 yaşında, Ankara): Bir oyun vardı, kız ve erkek karakterler

yazmaya başladı. "Fotoğraflarını photoshop'layıp internete yayacağım" diyordu. Babama anneme söylemedim çünkü kızım elimden telefonumu alırlar. Ben başa çıkabilirim.

2 BİN 500 ARKADAŞIM VAR

Kız (14 yaşında, İstanbul):

Facebook'ta 2 bin 500 arkadaşım var. Herkesi tanımıyorum ama ortak arkadaşımız varsa, istek gönderince ekliyorum. Eskiden fotoğraf yüklerdim. Sonra benim fotoğrafımı

Bu mesaj! Kaç yaşında bunu yazan? diye sorduğumda yazan kişinin de çocuk olduğunu söylediler. "Nereden biliyorsunuz çocuk olduğunu?" deyince, "Öyle yazdı" cevabını verdiler. Yani yazan kişinin beyanına tamamen inanmış ve güvenmişlerdi... O an anladım ki, eğitici ve öğretici olduğunu sonuna kadar savunduğum internet ortamında, çocuklarımızı bilmedikleri bir ormanın içinde korumasız ve yalnız bırakıyoruz. İşte tam da bu nedenle konuyu incelemeye karar verdim.

Yeni medya düzeninde, bir çocuğun internetten uzak büyümesi mümkün değil. Üstelik çocuğu internetten uzak büyütme fantazisi ilerde o çocuğun 'cahil' olarak adlandırılmasına bile neden olabilir. Durum böyle olunca oyun biçimleri de, teknolojiye göre evriliyor. Sokakta oynayan çocuklar devri kapandı, internet ortamında kendi sokaklarını (klan) yaratan çocuklar devri başladı.

Bu bazı riskleri ve tehlikeleri de beraberinde getiriyor elbette. Çünkü internet ortamındaki 'sokak' her zaman güvenli değil. Tıpkı normal hayatta olduğu gibi, kötü insanlarla, yabancılarla dolu... Eskiden anne babalarımız bizleri, "Aman dışarda oynarken dikkatli ol!" diye uyarırdı. Artık ebeveynlerin uyarı dilini yenilemesi gerekiyor. Herkesin çocuklarını internet üzerinden gelebilecek tehlike, saldırı ve tacizlere karşı uyarması şart!

ÇOCUKLAR VE AİLELER BİLGİSİZİ

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi kapsamında bundan dört yıl önce detaylı bir araştırma yapıldı. Çocukların internet kullanımı alışkanlıklarına ve internette karşılaştıkları risklere dair bulgular elde edildi. 2011 yılında sonuçlanan projede 25 Avrupa ülkesinden 9-16 yaşlarında 23 bin bin çocuk ve aileleriyle görüşüldü. Proje kapsamında Türkiye'de görüşülen çocuk sayısı 1018. Proje ODTÜ tarafından organize edildi. ODTÜ Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitim Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Kürşat Çağltay, projenin sonunda ortaya çıkan rapora dair şunları söylüyor: "Türkiye Avrupa'daki diğer ülkelere göre bilişim teknolojileri kullanımında 'düşük kullanım, biraz risk' grubuna giriyor. Ayrıca, tüm Avrupa ülkeleri içinde Türkiye'deki ebeveynler interneti en az kullanan ve internet hakkında en az bilgiye sahip olan grup. Türkiye'de çocukların büyük kısmı internete ev dışı kaynaklardan (internet cafe gibi) ulaştığı için ailelerin çocuklarının çevrimiçi etkinliklerini düzenlemesi de pek mümkün olmuyor. Diğer Avrupa ülkelerine göre Türkiye'de çocuklar interneti güvenli kullanma konusunda en düşük bilgiye sahip grup. Bunun da ötesinde, 9-12 yaş grubu çocuklar Facebook sosyal ağ sistemine,

eri yapması gerektiği konusunda nası tavsiyeler veriyorsak, sanal ortamda da neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğine dair ailelerin yol göstermesi gerekiyor.

Rapor detaylı incelendiğinde ebeveynlerin internet konusundaki bilgisizliği göze çarpıyor. internet eğitiminin altı çiziliyor; "Türkiye'de çocukların ve ailelerinin internet güvenliği ve sayısal okuryazarlık konularında eğitilmeleri gerekiyor. Bu konuda sadece devlet tarafından çaba gösterilmesi yeterli değil. Sivil toplum örgütleri, medya ve üniversiteler de çalışmalı. Güvenli internet kullanımı konusunda kolay kullanılabilir yazılımlar, eğitim materyalleri ve çevrimiçi eğitim siteleri internet servis sağlayıcılar ve diğer kurumlar tarafından ücretsiz bir şekilde ailelerin kullanımına sunulmalı. Okullarda da derslerin içine konu ile ilgili içerikler eklenmeli.

ÇÖZÜM AİLE EĞİTİMİNDE!

Raporda, internetin çocuklar üzerindeki eğitici ve öğretici etkilerinden de söz ediliyor. Oyunların ve internet erişiminin bir yetişkin kontrolünde sağlandığı takdirde çocuklara faydalarının altı çiziliyor. Ancak bu bilinçte olmayan, interneti kullanmayı bilmeyen ailelerin, çocuklarının olası risklerden korunmalarını sağlayamadıkları anlatılıyor.

Risklerin en aza indirilmesi için ailelerin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerektiği belirtiliyor; •

"Ailelerin yapması gereken onların da oyun oynamaları ve çocuğunun neyle karşı karşıya olduğunu görüp anlamasıdır. Aksi takdirde kuşak çatışması yaşanıyor, aile bilmediği bir şey hakkında çocuğunu kısıtlamaya kalkıyor. Bu noktada kamu, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve akademik kurumlar tarafından ailelere yönelik etkinlikler düzenlenebilir"

Ebeveynlerin internet güvenliğine yönelik tedbirleri

İnternet'i kullanma araçları	Türkiye (%)	Avrupa (%)
İnterneti güvenli kullanma yollarını önerdim	59,9	64,3
Neden bazı web sitelerinin iyi ya da kötü olduğundan bahsettim	57,9	71,7
Çevrimiçi ortamda kişilere nasıl davranılması gerektiğinden bahsettim	50,9	62,2
İnternette sıkıntı veren bir durumda nasıl davranılacağından bahsettim	42,5	58,3

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi Raporu'ndan

Aileler internet cahili

Türkiye'deki ebeveynlerin internet kullanım oranının çok düşük olmasına rağmen yüzde 72'den fazlası, çocuklarının internette karşılaştıkları rahatsız edici durumlarda onlara yardım edebilecekleri konusunda kendilerine güvendiklerini belirtmişler. Ancak interneti sadece kullanmaya yetecek kadar bilgiye sahip olan ebeveynler, çocuklarının teknoloji kullanımı sırasında elde edeceği olanakları anlamıyor, karşılaşılabilecekleri risklerin farkına varamıyor.

olmaz! Kavga gel sırasında, "Numaranı yaz, şuraya gel kavga edelim" diye tacizler oluyor.

KIZIM DİYOR ERKEK ÇIKIYOR

Kız (13 yaşında, İstanbul): Sanalika isimli bir oyun var. Oyunda bir karakter oluşturuyorsun. Karakterin kız mı, erkek mi olacağına kendin karar verebiliyorsun. İngilizce ve Türkçe yazılıyor. Bu oyunda bazen yazıştığın kişinin kız olduğunu sanıyorsun ama erkek çıkıyor! Bu rahatsız edici.

AİLEME ANLATMIYORUM

Erkek (14 yaşında, İzmir): Ailem oynadığım oyunlar hakkında bilgi sahibi değil. Nasıl oynadığımı bilmiyorlar, neler döndüğünü anlamıyorlar. O yüzden anne ve babama bir şey anlatmak istemiyorum. Rahatsız edici bir durumla karşılaşınca, kendi başıma çözmeye çalışıyorum. Herkes öyle yapıyor zaten.

Hafifce yazıştık. Sonra ortaya çıktı ki, erkekmiş. Çok üzülümüşüm.

ADAM BENİ RAHATSIZ ETTİ

Kız, (14 yaşında, İstanbul): Oyunda bir klanın içindeyim. Oradaki kişilere güveniyorsun ve telefon numaranı veriyorsun. Klandaki biri meğer 35 yaşında bir adammış. Klandakiler gibi ben de onun bizim yaşlarımızda olduğunu sanıyordum. O adam uzun süre beni cep telefonumdan rahatsız etti, geceleri bile arıyordu. En sonunda babama haber verdim. Babam çıktı bir kaç kez telefona sonra adamı mahkemeye verdik.

BENİ TEHDİT EDİYOR

Kız, (13 yaşında, İstanbul): What-sup'ta bir arkadaşım grup kurmuş. Orada benim numaram da çıkmış... Bir adam aramaya başladı. Özelden

saçma saçma sitelerde photoshoplanmış halde görünce sildim. Bazen de okuldaki kişiler tehdit ediyorlar, "Fotoğraflarını kullanacağız" diye.

MASKELİ VE GÖZLÜKLÜ GİRİLEN SİTE

Erkek (15 yaşında, İstanbul):

Bir site var, benim yaş civarındaki herkes biliyor. Orada dünyanın dört bir yanında her yaşta insan oluyor. Genelde maskeli ya da gözlüklü giriyorlar siteye. Kameran olması gerekiyor. Çınlıçıplak ve her şeyi yapan insanları görebiliyorsun bu sitede. Orada konuşup insanlarla yazışabiliyorsun. Elbette farklı talepleri oluyor. Bu siteye girişle ilgili bir yaş sınırı yok. Benim çevremdeki herkes, 10 yaşındaki çocuk bile biliyor. Babama böyle bir şeyi niye söyleyeyim? Ben zaten ne yapacağımı biliyorum.

Sanal ortamda karşılaşılan risk faktörleri

Riskler	Türkiye (%)	Avrupa (%)
Aşırı internet kullanımı	24,9	32,1
Cinsel içerikli fotoğraf görme	11,0	15,5
Cinsel içerikli fotoğraftan rahatsızlık duyma	48,2	27,1
Siber zorbalığa maruz kalma	3,2	5,6
Cinsel içerikli mesaj alma	11,5	13,8
Cinsel içerikli mesaj gönderme	3,7	2,9
Alınan cinsel içerikli mesajdan rahatsızlık duyma	38,5	21,1
İnternet üzerinden yeni kişilerle tanışma	15,9	31,9
Sadece internet üzerinden tanışılan kişi ile yüz yüze görüşme	1,8	9,0

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi Raporu'ndan

Çocuklar paylaşmıyor

İnternet üzerinden cinsel içerikli fotoğraf gördüğünü belirten çocukların oranı Türkiye'de yüzde 11 iken Avrupa'da yüzde 15,5. Ancak, bu soruya Türkiye'deki çocukların yüzde 85,6'sı yanıt vermemiş, cevap verenlerin büyük kısmı ise bu tür resimleri gördüklerini ifade etmekte. Türkiye'de cinsel içerikli mesajlardan rahatsızlık duyan çocukların oranı ise Avrupa'ya göre iki kat fazladır. Ayrıca, herhangi bir internet riski ile karşılaşmış çocukların yaklaşık yarısı bu durumu hiç kimseye paylaşmamıştır.

Benim çocuğuma olmaz!

Ebeveynlerin sadece yüzde 36'sı, çocuklarıyla onları rahatsız edecek durumlarla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiği hakkında konuşmuş. Burada da, çocuklar gibi ebeveynlerin de aslında internet güvenliği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ama bu eksikliklerinden haberdar olmadıkları için kendilerine bilgisizce güven duydukları görüldü.

Cinsel içerikli mesajlar

Türkiye'deki ebeveynlerin yüzde 9'u çocuklarının cinsel içerikli mesaj aldığını ve yüzde 2'si çocuklarının bu tür mesaj gönderdiğini bildirdi. Diğer yandan çocukların yüzde 12'si cinsel içerikli mesaj aldığını ve yüzde 3'ü bu tür mesajlar gönderdiğini belirtti. Çocukların ve ebeveynlerin oranlarındaki bu fark, ebeveynlerin çocuklarının internette karşılaştığı riskler hakkında farkındalıkları olmadığını göstermekte.

Sanal ortamda tehdit altında

UNLAR!

Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mutlu Binark

Çevrimiçi şiddetle sokaktaki şiddet arasında fark yok!

● Dijital oyun oynama edimi bu yeni medya eko-sistemin içinde bir unsur olarak ele alınmalı. Ancak oyun türleri, ortamları ve farklı oyuncu profilleri olduğu hep anımsanmalı. Ne oyun türleri ne de oyuncu tek tipleştirilmeli....

● Bireyin yaşı, toplumsal cinsiyet kimliği, deneyimleri, toplumsal sınıf aidiyetleri, etnik kimliği, ideolojik görüşü, kültürel ve sosyal sermayesi birer kimlik bagajı olarak oyundaki karakterine/avatarına da yansıyor.

● Çevrimdışında nasıl oyun oynamayı öğreniyorsak, dijital oyunların da oynanması öğrenilmeli, oyunun başlama ve bitmesi çerçevesindedir. Son olarak, dijital oyun metinlerinde var olan şiddet örüntüleri, cinsiyetçilik, nefret söylemi, ırkçılık ve homofobi bu dünyadaki şiddetten, ideolojik mücadelelerden ve kimlik konumlandırmalarından ayrı düşünülemez. Oyunların yaş önerilerine göre, ebeveynlerin de bilgisi dahilinde çocuklara ve gençlere tanıtılması önerilebilir. Oyunların temsili dünyasının ötesinde, gündelik yaşamda şiddet, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin nedenlerini ve çözüm politikalarını da bu alanda aramalıyız.

Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Hakan Tüzün

Yasaklama yerine strateji geliştirilmeli

HACETTE Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hakan Tüzün aynı zamanda Dijital Oyun Geliştiricileri Derneği Akademik Kurulu'nda yer alıyor. Biri 12 yaşında, diğeri beş yaşında iki kız çocuğu olan Tüzün, çevrimiçi oyunların riskli olduğunu kabul ediyor ama eğitici yönünün de göz ardı edilmemesi gerektiğinin altını çiziyor.

Eğlence Yazılımları Topluluğu (Entertainment Software Association, ESA) tarafından her yıl düzenli olarak yayımlanan verileri işaret eden Doç. Dr. Tüzün, "Dünyadaki ebeveynlerin bilgisayar oyunları ile olan ilişkisi şöyle" diyor ve alttaki rakamları sıralıyor:

● Oyunların çocuklar tarafından satın alınmasına ya da kiralanmasına ebeveynler yüzde 91 oranında eşlik etmektedir.

● Çocukların yüzde 82'si bir oyunu satın almadan ya da kiralamadan önce ebeveynlerinin iznini almaktadır.

● Ebeveynlerin yüzde 95'i çocuklarının oynadığı oyunlardaki içeriğe dikkat etmektedir.

● Ebeveynlerin yüzde 42'si en az haftada bir defa çocukları ile bilgisayar oyunu oynamaktadır.

● Ebeveynlerin yüzde 58'i en az ayda bir defa çocukları ile bilgisayar oyunu oynamaktadır.

"Bu verilerin analizi ebeveynlerin neredeyse tamamının çocuklarının oyun tercihlerini gözden geçirdiğini ve yaklaşık olarak yarısının çocukları ile birlikte bilgisayar oyunu oynadığını göstermektedir" diyen Doç. Dr. Hakan Tüzün, ülkemizde

durumun böyle olmadığını anlatıyor.

OYUN FAYDALIDIR

Bilgisayar oyunları ile ilgili olarak kızlarıyla ilgili tecrübelerini de paylaşan Doç. Dr. Hakan Tüzün, oyunların yararına da dikket çekiyor; "Büyük kızım Bilge ile PC, PlayStation ve iPad platformlarında çeşitli oyunlar oynuyoruz. Kendisi ayrıca okulda piyano kursuna gidiyor. İkimiz birlikte Trine isimli aksiyon/platform/bulmaca türündeki oyunu oynarken arka plandaki zengin oyun müzikleri kızımın dikkatini çekti. Kendisi daha sonra oyunun müziklerini (game soundtrack) tamamen kendi ilgisi doğrultusunda internette araştırıp ilgili müzik parçalarının notalarını buldu. Bu parçaları çalmak için tamamen kendi isteği doğrultusunda pratik yaptığı gibi bu notaları kurs öğretmeni ve arkadaşları ile paylaşıp bu oyun deneyimini önemli bir disiplinlerarası deneyime dönüştürdü. Oyunların hep risklerinden söz etmek haksızlık olacaktır."

Psikolog Ilknur Güven

Aile çocuğunu bilgilendirecek!

- Son dönemde piyasaya internet bağlantılı oyuncaklar sürülmeye bu oyuncaklar çocuklarla konuşuyor, dediklerini kaydedip sorularına yanıt veriyor. Sanal arkadaşına sahip olmak çocukların psikolojisini nasıl etkiler?

- Üç ile altı yaş arası çocukların en fazla oyun oynadığı ve oyuncak tercih ettiği bir dönemdir. Bu dönemde çocukların hayal güçleri gelişir. Sanal oyuncaklarla konuşup oyun oynadıklarında bu oyuncaklar çocuklarda "canlı mı?, cansız mı?" gibi kavram kargaşasına neden olabilir. Onları oyun arkadaşı gibi görebilirler ve kendilerine model alabilirler. Bu da çocukların kişilik gelişimlerinde benlik kavramı ve ait olma duygusunu ve duygularının ifade etmeyi olumsuz yönde etkiler.

- Online oyunlarda çocuklar kimi zaman yaşlılarının hakaretlerine uğruyor, kimi zaman da kendinden yaşça büyüklerin tacizleri, tehditleri söz konusu olabiliyor. Bu durum psikolojik olarak ne gibi sorunlara yol açar?

- Çocukların isteyerek veya istemeyerek internette karşılaştıkları müstehcenlik, şiddet ve korku içeren materyallerin çocuk gelişimine etkisi de olumsuz olacaktır. Sözle yapılan tacizin şiddetine göre çocuğun üzerinde yapacağı baskı, kişiliğinde hasarlar bırakabilir veya olumsuz etkileyebilir. Çünkü çocuğun suçlu ya da saygın bir kişi olması, yaşadığı toplumsal çevreden aldığı formasyonla ilgili bir durumdur. Bunlardan etkilenmemek için çocuğa internetin ne zaman ve nasıl kullanılabileceği, ne tür bilgilerin paylaşılacağı, nelerin paylaşılmaması gerektiği, hangi sitelere girilmemesi gerektiği gibi internetin kullanımını sırasında uyulması gereken kuralları açıkça ortaya konulmalıdır.